

نور كوردی

ناشری : نور كوردی

مدیری : آق جورہ اوغلی یوسف

ادارہ مدیری : توفیق نورالدین

۱۳۳۰ : صانی ۷ ۲۹ مایس ۱۳۳۰ ییل ۳ جلد ۶ صانی ۶۷

تورک ادبیاتی تاریخی

دو قوزنجی و اوغجی عصرلرده کی

چغتای شاعرلری

۱

«نوائی» ده ارل

باشی کچن ساییده

مولانا سفاکی: چغتای شاعرلرینک الک اسکی واک معروفلرندن بری اولان «سکاکی» حقنده کی معلوماتز محدود و بعض نقاطدن متضاددر. اولا اونک زمانی حقنده قطعی بر مطالعه در میان ایده میز: سلیمان افندی چغتای لغته اونی «چغتای خان» ک ندیمی اولقی اوزره کویسته ریورکه بو اعتبار ایله یدنجی عصر هجری آدملرندن اولسی ایجاب ایده ر [۱]. حالبوکه بونی مؤید هیچ بر وثیقه یه تصادف ایده مدک. «نوائی» محاکمة اللغتين ده اونی «هلا کو خان و تیمور کورکان زمانلرندن بدأ ایله شاهرخک اواخر سلطنته قدر یتیشن» شاعرلر صیراسنده ذکر ایدیور. حالبوکه «مجالس النفائس» ده اونک حقنده ویردیکی معلومات داها مههمدر؛ مجالسده کی شخصیتلر سلطان حسینک زمان ولادتندن اعتباراً یتیشن آدملر اولدینی جهته «سکاکی» نک ده اونلردن اولسی ایجاب ایده ر. «مجالس» ده اوکا تخصیص ایدیلن سطرلری توضیح مسئله ایچون عیناً نقل ایدیورز: «مولانا سکاکی، ماوراءالنهر دندر. سمرقند اهلی اکا جوق معتقد و بغایت تعریفن ایده رلر. اما فقیر سمرقند واردیمده معرفلردن هر نیجه تفحص ایله دم که آنک نتایج طبعندن بر شی آکلایم، تعریف ایتدکلری قدرشی ظاهر اولمادی. غیریلرک سوزلری بو ایدی که مولانا ک جمله شعرلری سریقه اولنوب کندو اسمنه ایله مش. اول محله بو نوع رابطه سز مکایدلر بعضاً وقوعبولور. بعضیسی بو مطلبی تعریف ایله دی:

[۱] چغتای لغتی: سلیمان افندی، صحیفه ۱۴۱. چغتای خاتک وغانی ۱۳۶۸ ده در.

فی ناز بونی شیوه درو ای جادو کوزلوك شوخ و شنك
كبك درى طاووسده يوق البته يورفتار و بنك

قبری دخی اول طرفده در. « بحالسدن نقل ایدیلن بوسطرلر، کورولیور که
ای مههمدر. اوندن سکا کی «نک یالکز سمرقنده معروف اولدینی آ کلاشیلیور.
حالبو که یینه «نوائی» بر تورکجه دیواننک مقدمه سنده اونک بوتون تورکستانده کی
اشتهارینی و دیواننک الدن اله کزدیکی شو سطرلرله ایضاح ایتمکده در :
« و اویغور عبارتینی فصحاسیدین و تورک الفاظینی باغاسیدین
مولانا سکا کی و مولانا لغای رحیم الله کیم هر بری نینک شیرین ابیاتی اشتها ی
تورکستانده بی غایت و بری نینک لطیف غزلیاتی انتشاری عراق و خراسانده
بی نهایت دور . هم دیوانلری موجود بولغای . [۱] » خلاصه کورولیور که
« نوائی » نک بو خصوصده کی معلوماتی قطعی و واضح دکدر ؛ فقط بوتون بو
دلائلدن « سکا کی » نک الک اسکی چغتای شاعرلرندن اولدینی و « لطفی » یه بیله
زمان اعتباریله تقدم ایتدیکی آ کلاشیلیور . ماوراءالنهرده بویوک بر شهرت
قازانان بو شاعری « نوائی » لطفی درجه سنده صنعتکار عد ایتمه مکده در [۲] .
فی الحقیقه چغتای ادبیاتنک سیر عمومیی اوزرنده « لطفی » نک تأثیراتی
« سکا کی » یه چوق فائقدر .

« سکا کی » دیواننک بر نسخه سی « بریتیشن موزه نوم » ک تورکجه اثرلری
آرسنده موجود ایسه ده طبیی تدقیق ایده مدیکمز جهتله بو خصوصده قطعی
بر مطالعه درمیان ایتیه جکمز . روس مستشرقلرینک چغتای ادبیاتی حقنده کی
تدقیقلرینه مع التأسف واقف اولمادیغمز ایچون اونارک « سکا کی » حقنده کی
مطالعه لرینی بیلیمورز . یالکز « وامباری » « چغتای لسان و ادبیاتی حقنده کی
مشهور اثرنده « سکا کی » نک هیچ بر اثرینی ذکر ایتمه دیکی کبی حتی اسمنی
بیله موضوع بحث ایتیمور . آنجاق، علی العموم مستشرقلرک آثارنده منکر حقنده
تدقیقات ادبیه اجرا ایدلمدیکنی کوردیکمز ایچون ، « سکا کی » حقنده بویله
بر تدقیق اجرا ایدلمیکنه ده احتمال ویرمه مکده یز .

[۱] نور عثمانیه کتبخانه سی : دیوان امیر کبیر علی شیر نوائی [نومرو : ۳۸۸۰]

آیاصوفیه کتبخانه سنده « هبة الحقایق » و « محزن الاسرار » ی ده محتوی بولونان « ۴۷۵۷ » نومرولو مجموعه نك نهایتده تصادف ایتدیکنز اوج غزل « سکاکی » نك لسان و شخصیتی حقنده ناقص اولقله برابر آز چوق واضح بر فکر ویره بیلیر. بو غزللردن ایکسی « درت مستغلن » و بریسی چغتای ادبیاتنده پك مرغوب و متعمم اولان « فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن » ورننده در . بویه آز چوق یکدیگرینه مشابه جزؤلردن مرتب و زلر قوللانماسی « سکاکی » نك اسکیاکنه بر دلیل اولاییلیر ؛ چونکه غیر متجانس جزؤلردن مرکب مشکل و زلرک استعمالی دائما دها مؤخر دورله طأدیر . لسان عربی و فارسی ایله مخلوط اولقله برابر « نوائی » دن دها ساده و دها محلی کلهلره مزیندر . مع مافیه قوللانیدینی مجازلردن ، یایدینی تلمیحلردن ، جناسلر نك ای آکلاشیلیورکه بو شاعر عرب و عجم و بالخاصه عجم ادبیاتنه واقف و اوروح ایله متعسدر : بوتون شرق شاعرلری کبی کلدن بحث ایدرکن مطلقا بللی ده اورایه ادخال ایدر ؛ زلف دلبری « کنج اوستنده یاتان ییلانه » بکزمه تدکدن سوکرا « نزی ویران ایدن هپ او کنج آرزوسیدر ! » دیه جناس یایمیه بویوک بر صنعت صایار ؛ طبق « سودیکم کنجم دیه ویرانه ایتدک سن بی ! » نداسنی اظهار ایدن غرب تورکلری شاعرلری کبی . ینه بوتون شرق شاعرلری کبی « زلف » دن بحث ایدرکن « کفر زلف » ی اونوتماز و اونی « ایمان » ایله قارشیلادیر بر [۱] . « سخاوت خاتم » ، « عدل سایان » کبی عجم و تورک شاعرلرینک هیسندم مشترک مضمونلر « سکاکی » دمه واردر . قوللانیه قوللانیه عادتاً بررقلیشه حالته گلش فارسی ترکیبلردن ، حاضر مجازلردن او هیچ قورتولاماشدر .

یابس بر حساسیته و چوق محدود بر خیاله مالک اولان « سکاکی » ، بوتون نقائصیه برابر ، چغتای ادبیاتی صرف بر ماهیت متصوفانه مالکیتدن قورتاردرق

[۱] بروسه لی احمد پاشانک ، مشهور بر وقعینی خاطرلاران :

زلن کیده رمش اول صنم کانر لکن قویماز هنوز
زنارینی کسمش ولی حالا مسلمان اولامش

اوکا غیر دینی بر شکل ویرهن صنعتکارلردندر . الهی ، مناجات ، حکمت طرزندن عبارت بر ادبیاته یکی موضوعلر بولارق اسکی حدودلری تجاوزایتدیکی ایچون « سکاکی » هر حالده مهم بر موقع ادبییه مالک عد اولونور . اکر بوتون دیوانی المزده بولونسه ایدی ، زمانی ، افکار ادبییه سی ، عجم شاعرلرندن هانکیلرینی استادعد ایتدیکی ، کیمک تحت حمایه سنده یتیشدیکی آکلاشیلابیلیردی . شعرلرندن نمونه اولارق غزللرندن مستخرج بعض پارچهلری علاوه ایدیوروز :

هردم کیلیب جان ملکی غه عشقینک شمی نینک ایلچی سی
 جاتم غه ایتورکه روان چیق مق غه استعداد قبل
 کافر کوزونک یوزمینک بی کریمی اول اولتورمسا
 قان توکوجی غمزینک فی سین هر دم منکا جلاد قبل
 هر نیجه حکمونک دور روان ای شاه عاشق اوزا
 هر ایش فی چون سورولغوسی البته عدل و داد قبل
 چون کول یوزونک بلبل کیبی جاتم فی قیلدی بی قرار
 عاشق سز اوشبوسوز منکا ایتورسن از فریاد قبل
 کر پیکونک الماسی ~~سک~~ سکاکی بغیرین تیلیمسا
 ای شوخ سین غمزینک اوقی بیکنه فی پولاد قبل

ای مننک کونکولوم فی زلفی تاک پریشان ایلا کان
 نار یکاغننک اوقی دور بغیرم فی پریان ایلا کان
 یوز اوزا زلفونک ابرورکنج اوستیده یاتقان بیلان
 آه اوشول کنج آرزوسی دور بزنی ویران ایلا کان
 سعی قبل کونکولوم ابوی هم ابرو ویران بولماسوق [۱]
 سن ابرورسین کیم انکا کوب لطف واحسان ایلا کان
 رحم قیلغیل بنده غه ای شاه بر تینکری ایچون
 اول ابرور مینی کدا وسینی سلطان ایلا کان
 بیلمامیش بولا بیلیب سکاکی نینک جان حالینی
 ای جهاندین عقل آلیب اوزی فی نا ان ایلا کان

[۱] ایوماک : عجله ایتک .

[چفتای لغتی : سلیمان افندی]

ای عارضی برك كل ووی قامتی سروچن
 روش یوزونك یانغلیغ ینا کورمادی شمع انجمن [۱]
 اول یوز اوزا زلفونك سالیب بوستانده یوروسنك براز
 سنبیل میکیزلیک تولغانور اوز اوزینه وردوسمن
 سکاکی کونکلی ارزولار زلفونك جوارینده اوروون [۲]
 هر نیجه کیم کفر آتی دور ایمانی دین حب الوطن
 پشته دی

کوپریلی زاده
 محمد فؤاد

سایمت

آلتایله طوغرو

(باشی ۱ نجی ییلک ۱۲ نجی سایینده)

قتل ، سرقت کبی بویوک جراثم ایله اتهام ایدیلوبده اثبات مدعا قابل
 اوله مدینه صورتده متهم اولان قبیله ، دعواچی قبیله دن « کلاه » طلب ایدم بیلیر.
 دعواچیلرده ایستدکلری قبیله افرادندن و قتل مسئله سنده بی و اشراف ، تورملر
 حتی بی طرف اولوب اولمیانلر مستدا طوتیلیمه رق ارکک ایچون دورت وقادین
 ایچونده ایکی ذاتی « کلاه » تعیین ایدم بیلیرلر ، وظیفه لرینک اهمیتنی بحق تقدیر
 ایدن کانلر متهملری عریض ، عمیق تحقیق ایله برائت ، یاخود ارتکابندن بر

[۱] یانغلیغ : کبی ، مثللو .

[۲] اوروون : عوض ، بدل ، جای ، مکان ، محل . رتبه صاحبنه مخصوص مقام
 تشریفات . « مونس » ک آتیده کی پیتنده اولدینی کبی :

اوله بی پروا ایرور سینک کیم قاشینکمه یالواریب

هر نیجه حالیم نی عرض ایتماس بیر طوقماس اوروون

[چغتای لغتی : سلیمان افندی]